

ספר

נחלת שדה

על המועדים

ענייני ל"ג בעומר

חידושים שנתחדשו

מאת החונן לאדם דעת

איתי חיים בן לאאמו"ר ר' אהרן בן אהרן

פה עיה"ק ירושלים תובב"א

שנת תהא שנת עמלות בתורה

© כל הזכויות שמורות למחבר

ניתן להשיג את הספר במל: 02-6523848

נייד: 050-4145482

רחוב חפץ חיים 48, ירושלים

הערות והארות: ת.ד. 41072 ירושלים

שער תולדותיו – "אשרי יולדתך"

על לידת התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי מסופר בספר 'נחלת אבות' (וכן בספר אמרות טהורות בשינויים קלים), שאביו יוחאי היה משבט יהודה, והיה מגדולי הדור, עשיר, נכבד ומקורב למלכות (כמו שמוכח מדברי הגמרא בפסחים ק"ב. שכאשר סירב רבי עקיבא ללמד תורה את רבי שמעון תלמידו, אמר לו: "אם אין אתה מלמדני – אני אומר ליוחי אבא ומוסרך למלכות". ומבואר, כי היה מקורב למלכות. אם כי ראוי לציין, שרבינו יוסף חיים ז"ע בספרו בן יהודע שם מפרש, דאין הכוונה שימסרהו למלכות הרשעה, אלא על מידת המלכות שבקדושה אשר בעשר ספירות, שבידה מסור פועל הדין והעונש כידוע, ושכך היו מענישים הצדיקים בנפילת אפיים שהיא בסוד המלכות, וכאשר עשה רבי אליעזר לרבן גמליאל שהענישו בנפילת אפיים. יעו"ש כל דבריו). אשתו של יוחאי, שרה (לדעת רבינו אביגדור הצרפתי מבעלי התוספות בפרשת בשלה, שם אמו של רשב"י היה "חמי"), מזרע הנשיאים היתה, צאצא של הלל הזקן (ויבואר על פי מה שכתב האריז"ל בשער הגלגולים הקדמה ל"ו, שהלל הזקן, היה נצוץ אחד מס' ריבוא ניצוצות, שורש נשמת משה רבינו ע"ה, המתגלגל בכל דור ודור, ולכן שניהם היו ענוותנים, וחיו ק"כ שנים. יעו"ש וכמו כן רשב"י היה נשמת משה רבינו, לכן הוא צאצא של הלל הזקן).

יש לציין, כי גם אביו של יוחאי היה גדול בתורת הסוד, כמובא בזה"ק (פרשת שלח דף קסב): "ואנא שאילנא לאבי אבא". וכתב על כך הרה"ק רבי שלום בוזגלו בפירוש מקדש מלך וז"ל: מכאן נראה, שאבי אביו של רבי שמעון היה עם אותם החברים שראו מראות אלו, דאי לאו הכי הרי הזהירו אותם ואמרו להון, יהון תדיר ברזא בגוויכו, וגם החברים כד מטו הכא, הוה כתיב "אשמרה דרכי וגו'". וא"כ מי גילה רו זה לאבי אביו של רשב"י אלא ודאי היה עמהם ולכך אמר לבן בנו, אע"פ שלא ניתן רשות לומר כלל הדברים האלו וכו'. עכ"ל.

שרה היתה עקרה ולא נפקדה בבנים. כשראה יוחאי שעברו שנים רבות ועדיין לא ילדה, עלה בדעתו לגרשה. כאשר נודע הדבר לשרה אשתו, לא אמרה לו דבר, אולם הרבתה לצום, לתת צדקה ולהתפלל מתוך בכי גדול לפני ה' בלב נשבר, להצילה מגרושין. וה' שמע את קול תפילתה.

היה זה בליל ראש השנה, יוחאי ראה בחלומו, והנה הוא עומד ביער גדול שיש בו אילנות לאלפים ולרבבות – מהם רעננים נושאי פירות, ומהם יבשים. והוא, יוחאי, נשען על אילן יבש. נשא יוחאי את עיניו וראה איש זקן שמראהו נורא מאד, ועל שכמו כד מלא מים. עבר האיש בכל היער והשקה כמה מהאילנות היבשים. עבר בסמוך לאילנות האחרים והניחם כשהם יבשים, ולא השקה אותם. כאשר הגיע לאילן אשר נשען עליו יוחאי, הוציא מחיקו צלוחית אחת קמנה מלאה מים חיים, והשקה את האילן. יוחאי הבחין כי שרתה הברכה באותם מעט מים, הם גאו מאד וכיסו את כל סביבות האילן שעליו נשען. תכף נשא האילן פרי, וגדל מאד. שמח יוחאי מאד על המראה שראה בחלומו, ויקץ משנתו מתוך שמחה, כשבפיו הפסוק: "מושיבי עקרת הבית, אם הבנים שמחה, הללויה".

סיפר את חלומו לאשתו ואמר לה: "חלום חלמתי, ופתרונו לדעתי פשוט הוא: היער הוא העולם, והאילנות הן הנשים – מהן נותנות פירות, ומהן עקרות. בראש השנה נפקדות חלק מהן, ויש מהן שנותרות עקרות. את הינך האילן שעליו נשענתי, אותו השקו ממעיין הברכה, להוליד בנים צדיקים וחכמים. אמנם, דבר אחד נותר לי להבין: מדוע את כל האילנות השקה האיש מהכד, ואילו את האילן שעליו נשענתי השקה מהצלוחית?"

אמרה לו שרה אשתו: תמיהתך תמיהה. ובכן, הרשני ללכת אל הקדוש רבי עקיבא, לספר לו על החלום, והוא יגיד לנו את פתרונו. אמר לה בעלה יוחאי: טוב הדבר! נלך שנינו יחדיו אליו ונספר לו את החלום, והוא, ברוח קדשו אשר האציל עליו האלקים, יגיד לנו את פתרונו.

במוצאי ראש השנה הלכו שניהם יחד אל התנא הקדוש רבי עקיבא. יוחאי סיפר לו את חלומו, ואכן רבי עקיבא פתר לו כאשר פתר יוחאי. וגם הודיע לו את סיבת השקאת אותו אילן מהצלוחית. וכך אמר לו: דע יוחאי, כי חלומך הוא משל על הנשים היולדות והעקרות, ואשתך שרה היא מהעקרות. ורק תפילותיה ורוב דמעותיה, אשר שפכה לפני ה', הן שזיכו אותה ונהפכה מעקרה ליולדת. הצלוחית שראית, היא צלוחית של דמעותיה שנאספו, ומהן השקה להוליד לך בנים.

פנה רבי עקיבא אל שרה ואמר: בזאת השנה את הרה ותלדי בן, שיאיר לישראל בחכמתו ובמעשיו!

שמחו יוחאי ושרה אשתו מאד בדברי רבי עקיבא, והלכו לביתם לשלום. ידע יוחאי את אשתו, ואכן הרתה וילדה בן (ונחלקו באיזה יום נולד, בספה"ק בני יששכר מאמרי חודש אייר מאמר א' אות ב' כותב, שנולד ביום ל"ג בעומר, שמכיון שנפטר ביום ל"ג בעומר, הרי הקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום, וכמו שמצינו אצל משה רבינו שנולד ונפטר ביום ז' אדר. אולם בספר הילולא דרשב"י מובא דעה שנולד בחג השבועות, יום שבו ניתנה תורה לישראל, ולפי הנזכר שאמו נתבשרה ביום ראש השנה, שעתידה היא ללדת בן, הרי שמתאים מועד הלידה לחודש סיון, שהוא תחילת חודש התשיעי להריונה). הבית התמלא אורה מההוד וההדר שהפך עליו, וכל רואיו ידעו כי סופו להאיר לישראל באור גדול. שמחו הוריו בו מאד והללו את ה', חילקו צדקה ועשו סעודה גדולה ביום מילתו, וקראו את שמו שמעון, כי שמע ה' לקול תפילת אמו ולקול בכיותיה.

מהיום ההוא ואילך הם נתנו עיניהם עליו לשמרו מכל טומאה, ולגדלו בקדושה ובטהרה. כאשר החל לדבר, הרגילוהו אך ורק לדברים שבקדושה, פסוקים ומאמרים. ובהיותו בן חמש, מסרוהו לבית מדרשו של רבן גמליאל בירושלים, שם עלה ונתנדל בתורה.

ורשב"י היה אותו תלמיד, ששאל מרבי יהושע ומרבן גמליאל דיבנה, אם תפילת ערבית חובה או רשות (ברכות כה.).

לפי מעשה זה מתברר כי אכן ראוי לשיר ולשבח את רבי שמעון בר יוחאי: "אשרי יולדתך", כי הרבה מגדלותו היתה בזכות דמעותיה של אמו, שהקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו אסף את אותן דמעות, והוריד את נשמתו הגדולה של רבי שמעון שתאיר את העולם עד סוף כל הדורות.

זהו הטעם לדברי הגמרא במכות (יז:), שהיולדת בן תבקש עליו רחמים ותאמר: יהי רצון שיהא כרבי שמעון בר יוחאי. כי כמו רבי שמעון בר יוחאי זכה לגדולתו בזכות דמעותיה של אמו, כך כל אמה שתתנהג כאמו של רבי שמעון ותרבה להתפלל על בנה, תזכה לבן כמותו.

שער תורת רשב"י

א. מעלת האחדות בתורת רשב"י.

בזוהר הקדוש (פרשת כי תשא דף קצ: מובא, שרבי יוסי היה לו אי הבנה בענין מסויים והוא בא לפני "בוצינא קדישא" – רבי שמעון בר יוחאי שיגלה לו את הדבר.

וממשיך הזוה"ק ואומר: "כד אתו לקמיה דרבי שמעון חמא באנפיהו סימן", כאשר באו לפני רשב"י כדי לשאול את שאלתם, מיד הכיר על פניהם מה הנושא שמעסיק אותם, "אמר: עולו בני קדישין, עולו רחימין דמלכא" בואו בנים קדושים, בואו אהוביו של המלך, "עולו רחימין דילי", בואו אהובים שלי, "עולו רחמן אלין באלין", בואו האוהבים אלו את אלו.

"דאמר רבי אבא", שהוא העורך את דברי רשב"י ומכנים כאן הערת ביניים, "כל אלין חברייא דלא רחימין אלין לאלין אסתלקו מעלמא עד לא מטא זמנייהו", כל אותם החברים שלא אהבו אלו את אלו הסתלקו מן העולם טרם זמנם, שכידוע עשרים וארבע אלף תלמידים היו לרבי עקיבא אשר מתו בין פסח לעצרת מפני שלא נהגו כבוד זה לזה (יבמות סב:), אבל "כל חברייא בימיו דרבי שמעון רחימו דנפשא ורוחא הוה בינייהו", כל החברים בימיו של רבי שמעון, היתה ביניהם אהבת נפש ורוח, וכאן מגיע הסוד הגדול: "ובגין כך בדרא דר' שמעון באתגלייא הוה", לכן בדורו של רבי שמעון היה הלימוד בהתגלות, כלומר התגלו סתרי תורה.

עתה התגלה הסוד כיצד זכה רשב"י לעולם הסוד: בזכות אהבת ישראל בין החברים. "דהוה אמר רבי שמעון: כל חברייא דלא רחימין אלין לאלין גרמין דלא ליהך באורח מישר", אם תלמידי חכמים אינם אוהבים זה את זה גורמים שאינם הולכים בדרך הישר, "ועוד דעבדין פגימו בה", ועוד שעושים פגם בשכינה "דהא אורייתא רחימו ואחוה וקשוט איתה בה" – שהרי התורה יש בה אהבה ואחוה ואמת.

עוד הוסיף רשב"י ואמר: "אברהם רחים ליצחק יצחק לאברהם מתחבקן דא בדא" אברהם אהב את יצחק, יצחק אהב את אברהם והיו מחבקים זה את זה "יעקב תרווייהו אחידן ביה ברחימו ובאחוה", יעקב אבינו היו אוהזים בו באהבה ובאחוה. "יהבין רוחייהו דא בדא", נתנים את

רוחם זה בזה, "חברייא כההוא דונמא אצטריכו ולא למעבד פנימו", חברים צריכים להתנהג כאותה דונמא, לאהוב זה את זה בכל לב ונפש.

ומתבאר, כי כל גילוי סודות התורה על ידי רבי שמעון בר יוחאי הוא אך ורק על ידי אחדותם של התלמידים.

כמו כן מצינו שהתורה מתחלקת לארבעה חלקים, לפי ראשי התיבות של המילה פרדס: פשט, רמז, דרוש וסוד, כאשר ה"פשט" מגלם את הרובד הנגלה ביותר, ואילו ה"סוד" את הרובד הנסתר ביותר. ולכאורה אם ניטול מהפרדס את ה-ס הוא יהפוך לפרד, שורש המלה "פירוד". כמו שכתב החיד"א בספרו יוסף תהילות (תהלים ל"ב, ט') וז"ל: "אל תהיו כסוס כפרד", ותדעו כי כל התורה שמותיו של הקב"ה, ונדרשת פ'ר'ד'ס, ומי שאינו מאמין בסוד נשאר פ'ר'ד'. ע"כ.

באותו אופן, חלק הנגלה של התורה עלול להידמות כפרודות – פרודות של דעות, סיפורים, מדרשים ופסקי הלכה, שאינם מתלכדים לכדי שלמות. האות ס', שצורתה עגולה, כמו מכנסת את שלל פרודות אלו סביב שולחן עגול ומאחדת אותם, הופכת את ה"פרד" העקר, ל"פרדס" (ויסוד הדברים כבר מובא בפירוש הרמ"ז פרשת קדושים דף ע"ב שכתב וז"ל: על זה נראה פירוש הפסוק בתהלים: "אל תהיו כסוס כפרד אין הבין במתג וכו'", כפר"ד דהיינו בג' אותיות פ'ר'ד' בלא סוד, "אין הבי"ן עם האותיות הוא ע"א גי' סו"ד עם הכולל, וא"כ אין הבין בלא סוד, הוא כפר"ד, ממש נפרד וכו'. יעו"ש כל דבריו).

וכך כתב בספר פרי קודש הילולים (למקובל הרב בנציון משה יאיר וינשטוק זצוק"ל דף ב.): ...על ידי סוד ורזא דתורה יודע לחבר תורה שבע"פ עם תורה שבכתב, להפריש בין איסור להיתר, וכמו שכתוב בספר הקנה, דמי שרוצה להיות מורה הוראה בתורה צריך לידע בסוד התורה, למה זה כשר וזה פסול. וזה שכתוב בזוהר (פרשת פינחס דף רמד:): "ורבנן דמתניתין ואמוראין, כל תלמודא דלהון על רזין דאורייתא סדרו ליה". וכמו שכתוב בקנה וכו'. ע"כ.

ומכיון שתורת הנסתר מאחדת את כל חלקי התורה, ממילא מצריכה היא שלומדיה יהיו מאוחדים.

ויש לומר, כי לכן מנהג ישראל קודש ביום ל"ג בעומר להרבות בהדלקת מדורות לכבוד התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי, כי מצינו במסכת תענית (ו:): למה נמשלו דברי תורה כאש, שנאמר (ירמיה כ"ג, כ"ט) "הלא כה דברי כאש נאם ה'?" לומר לך, מה אש אינו דולק יחידי אף דברי תורה אין מתקיימין ביחידי וכו'. ע"כ. נמצא כי האש מסמלת על אחדות, ולכן ביום ל"ג בעומר בו נתגלה חלק תורת הנסתר, המצריך אחדות, ראוי להרבות בהדלקת מדורות.

ונראה לתת טעם לכך שלימוד תורת הנסתר מצריכה לימוד מתוך אהבה ואחדות, על פי המבואר בזוה"ק (פרשת בהר דף קיא): שכלל ישראל יש להם שתי בחינות לגבי הקב"ה: "עבדים" או "בנים". ואומר הזוה"ק, כאשר ישראל עוסקים בתורת הנסתר זוכים להיקרא "בנים" ואילו שעוסקים בתורת הנגלה הם רק בבחינת "עבדים".

וז"ל (- תרגום): "כי לי בני ישראל עבדים... ישראל קרויים להקב"ה עבדים ככתוב "עבדי הם", וקרויים בנים ככתוב (ראה י"ד, א') "בנים אתם לה' אלהיכם". בזמן שאדם יודע את הקב"ה בדרך כלל, אז הוא נקרא עבד שעובד מצוות אדונו, ואין לו רשות לחפש בגנויו ובסודות ביתו. בזמן שהאדם יודע את הקב"ה בדרך פרט, אז הוא נקרא בן אהוב שלו כבן שמחפש בגנויו ובסודות ביתו. ע"כ.

כמו כן מובא בתיקוני זוהר (דף א): "בנים מארי קבלה".

ולפי זה יש לומר, שמכיון שתורת הנסתר מביאה את ישראל למעלת "בנים למקום", ממילא עליהם להתנהג כבנים, כאחים האוהבים זה את זה ודואנים זה לזה, לא כן עבדים שאינם דואנים ואינם אוהבים אחד את השני.

ומובא בספרים הקדושים כי רבי שמעון בן יוחאי בגימטריא "ידיד נפש אב הרחמן" (כך מובא בספר עשר קדושות עמוד פ"ה וז"ל: בספר עטרת זקנים לשאר בשרי הרב הצדיק רבי מיכל זצ"ל, בן חותני וזקני הרה"ק ונורא רבי משה מסאמבור, אחיו של רבינו צבי ז"ל, הביא מרבינו צבי הירש מזידיטשוב זי"ע, שישב עם בני ישראל בשולחן ביומא דהילולא ל"ג בעומר ואמר תורה בוז הלשון: "ידיד נפש אב הרחמן" בגימטריא "רבי שמעון בן יוחאי". וישב בשולחן למדן אחד, והישב אחריו אם הגימטריא מכוון והיה יותר אחד. והרגיש רבינו הקדוש ואמר בזה הלשון: דיא למדן! בנמרא בברכות ו).

ועוד איתא יוחי, ולכן החשבון מכוון. ע"כ, כי העוסקים בתורתו זוכים לבחינת בנים למקום ולהנהגת בורא עולם כ"אב הרחמן".

עוד מצינו בזה"ק (פרשת נשא דף קמד:): רבי יהודה קארי ליה (- לרבי שמעון בר יוחאי) שבת דכלהו שיתא מיניה מתברכין דכתיב "שבת לה' קדש לה'". מה שבת לה' קודש אף רבי שמעון שבת לה' קודש. ע"כ.

ויש לומר שנקרא רשב"י בשם "שבת", על פי מה שכתב החיד"א בספרו ראש דוד (פרשת אמור) ובני יששכר (חודש סיון, מאמר ב' סי' ו') שממצות השבת מוכח שעם ישראל בניו של הקב"ה, שהרי שבת היא שרביטו של מלך שבו שבת הקב"ה מכל מלאכתו אשר עשה, והלכה היא בסנהדרין (כב:) המשתמש בשרביטו של המלך חייב מיתה, כדין מורד במלכות. אם כן, כיצד ישראל שומרים שבת? אלא שבנים הם של הקב"ה ולכן הותר להם להשתמש בשרביט של אביהם. עכ"ד.

ולכן גם שבת עניינה שלום כמו שאומרים "שבת שלום", כיון שעל ידי שמירת שבת נקראים ישראל "בנים", ועליהם להתנהג כמנהג בניו באהבה ואחווה.

נמצא כי תורתו של רשב"י מביאה את ישראל שיהיו נקראים "בנים למקום" וכשמירת שבת, לכן רשב"י נקרא "שבת". ומחמת כן אמר רשב"י (סוכה מה:): "יכול אני לפטור את העולם מן הדין". כי מובא בזה"ק (פרשת אמור דף צט:), וז"ל: ואע"ג דקוב"ה רחים לדינא, נצח רחימו דבניו לרחימו דדינא. כלומר, שאהבת האב לבנו עדיפה על אהבת הדין.

ועיין בתפארת ישראל (למהר"ל מפראג: פרק כ"ז) שכתב שיותר ראוי ללמוד קבלה בשבת. וכ"כ החיד"א במדבר קדמות (מערכת ק' אות י"א), ורמז בזה הפסוק (תהילים כ"ט, ב') "השתחוה לה' בהדרת קודש" ר"ת קבלה. עיי"ש. כי השבת ולימוד הנסתר ענין אחד הם, שעל ידיהם נקראים "בנים למקום".

עוד יש לומר בזה, מצינו בדברי הנביאים כי בעת בוא המשיח יתוקן הפירוד שנוצר בימי ירבעם בן נבט שהביא לחילוק בין שבט יהודה ובנימין לשאר השבטים. וכמו שהנביא ישעיה (פרק י"א) מדבר על זמן גאולת ישראל כביאת המשיח הוא מנבא ואומר: "וסרה קנאת אפרים

וצררי יהודה יכרתו אפרים לא יקנא את יהודה ויהודה לא יצר את אפרים". כמו מתנבא ירמיה ואומר (ג', י"ח): "בימים ההמה ילכו בית יהודה על בית ישראל ויבאו יחדו מארץ צפון על הארץ אשר הנחלתי את אבותיכם". וכן הנביא יחזקאל מייחד חזון ארוך ומפורט על עץ יוסף ועץ יהודה שיהיו לעץ אחד תחת מלכות דוד, חזון שהוא המשכו של חזון העצמות היבשות. עיי"ש.

לאור, כי סגולת רשב"י ותורתו לאחד את ישראל, לא פלא מה שהעיד הרה"ח רבי משה פאק (הובא בספר שיח זקנים ח"ב עמוד רמ"ז) ששמע מפי הרה"ק ה"צבי לצדיק" מבלוזוב זי"ע בעריכת שולחנו הטחור בל"ג בעומר כשדיבר מביאת משיח צדקנו אמר בזה הלשון (–מתורגם מאידיש): "אני לא יכול לומר מתי, אבל נראה לי ברור, כשזה יהיה, יהיה זה בל"ג בעומר".

ב. תורת רשב"י בחינת שירה.

שנינו במסכת שבת (קלח:) שנחלקו חכמים עם רבי שמעון בר יוחאי האם תשתכח התורה מישראל. וז"ל: תנו רבנן, כשנכנסו רבותינו לכרם ביבנה אמרו: עתידה תורה שתשתכח מישראל, שנאמר (עמוס ח', י"א) "הנה ימים באים נאם ה' אלהים והשלחתי רעב בארץ, לא רעב ללחם ולא צמא למים, כי אם לשמוע את דברי ה'" וכתוב (שם פסוק י"ב) "ונעו מים עד ים ומצפון ועד מזרח ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו", "דבר ה'" זו הלכה וכו'. תניא רבי שמעון בן יוחי אומר: חס ושלום שתשתכח תורה מישראל, שנאמר (וילך ל"א, כ"א) "כי לא תשכח מפי זרעו", אלא מה אני מקיים ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו? שלא ימצאו הלכה ברורה ומשנה ברורה במקום אחד. ע"כ.

וביאר המהרש"א (ד"ה כי לא תשכח) את שורש מחלוקתם, כי רבותינו שבכרם ביבנה שאמרו "עתידה תורה שתשכח מישראל", פירשו מה שכתוב (וילך שם) "וענתה השירה הזאת לפניו לעד כי לא תשכח מפי זרעו", שהכוונה רק על שירת האזינו שלא תשכח מפי זרעו, ואילו רשב"י מפרש כי מה שכתוב "השירה הזאת" הכוונה על כל התורה שנקראת שירה, ועל זה אמר: "כי לא תשכח מפי זרעו".

ונראה בהסבר הדברים, שהתורה נקראת שירה על פי מה שמצינו בסוף מסכת מגילה: כל הקורא בלא נעימה ושונה בלא זמרה עליו הכתוב אומר (יחזקאל כ', כ"ה) "וגם אני נתתי להם

חוקים לא טובים וגו'". וכתבו התוספות: והשונה בלא זמרה. שהיו רגילין לשנות המשניות בזמרה לפי שהיו שונים אותן על פה וע"י כך היו נזכרים יותר.

וכמו כן כתב בפירוש תפארת ישראל על המשניות (תחילת פרק ד' דערכין), לבאר מה שמצינו בגמרא בכמה מקומות "חסורי מחסרא והכי קתני", שהוא מחמת שדרכי הניגון באותה משנה לא היו נאותים להם לפני המנגינה הידועה לאותה משנה, לכן שינו הנוסחה בתוספת מילים.

והחיד"א בספרו דבש לפי (מערכת ז' אות ז') אחר שהביא ענין זה שהזמרה מועילה לזכרון, הוסיף וכתב, ובזה יש להליץ בעד דוד המלך ע"ה שאמר (תהילים קי"ט, ג"ד) "זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי", והצער גורם שכחה, ולכן אזמר דמועיל לזכרון בבית מגורי, כדי שהצער לא יגרום שכחה. והקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה דהיה לו לומר "חוקיך אומר", אבל "זמירות היו לי חוקיך" משמע קלים בזמירות. עכ"ל.

ומתבאר, כי סגולת זכירת התורה כאשר התורה נלמדת מתוך שמחה וזמרה. ולכן רק כאשר התורה נלמדת בבחינת "שירה" יזכרו אותה.

ועל כך באו רבותינו שבכרם ביבנה וראו את צער הגלות והיסורים העתידיים לבוא לישראל, ואם כן כיצד יוכלו ללמוד מתוך שמחה וזמרה, ולכן הסיקו "עתידה תורה שתשתכח מישראל".

וכמו שאבן מצינו אצל יוסף הצדיק ששכח את תלמודו במצרים, כמובא במדרש (בר"ר ע"ג, ה) "ויבא יעקב שלם... שלם בתלמודו, אבל יוסף שכח שנאמר (מקץ מ"א, ג"א) "כי נשני אלהים את כל עמלי", ולהלן הוא אומר (משלי ט"ז, כ"ו) "נפש עמל עמלה לו".

ולכאורה כיצד אמרינן ששכח את תלמודו, והלוא כתב רש"י (ויגש מ"ה, כ"ז): סימן מסר להם במה היה עוסק כשפירש ממנו בפרשת עגלה ערופה, זהו שנאמר "וירא את העגלות אשר שלח יוסף" ולא נאמר אשר שלח פרעה. נמצא שכעבור כ"ב שנה זכר היטב מה למד בבית אביו.

אולם יש לומר, כי כל שכחתו של יוסף היתה בהיותו אצל פוטיפר, שמחמת הצער והגלות שהיה בה שכח את לימודו. אולם לאחר שעלה לגדולה והחל ללמוד מתוך שמחה, הרי שחזר לו לימודו וזכר היטב, ולכך זכר מה למד מאביו לפני כ"ב שנה.

אולם רשב"י בזכות לימוד הזוהר הקדוש, גרם שגם בגלות יזכו שכל התורה תהיה בחינת שירה, ולכך יבואו לזוכרה ולא תישכח.

ג. שלמה המלך ולימוד הקבלה.

במדרש (קהלת רבה ב, כט) מובא: "כי מי יאכל ומי יחוש וגו'". אמר שלמה: מאן אכיל כמה דאכלית ומאן שתה כמה דשתיתי ומאן עבד כמה דעבדית. רבי ירמיה בשם ר' שמואל בר רב יצחק: נשר גדול היה לו לשלמה והיה רוכב עליו והולך לתדמור במדבר, ובא בו ביום אחד, הדא הוא דכתיב "ויבן את תדמור במדבר". ע"כ.

ודברי המדרש הללו מופלאים, וכי כיצד שלמה המלך מתרברב על סדר אכילתו ושתיתו, שאין מי שדומה לו? וכי קדוש וטהור בשלמה המלך, ראשו היה חס ושלום בעניינים גשמיים של אכילה ושתיה?

כמו כן יש לשאול, מה ענין המשך דברי המדרש המציין את הנשר בו היה רוכב אל המדבר, לענין האכילה והשתיה?

ליישוב את הדברים, יש לציין את דברי הזוה"ק (פרשת משפטים דף קיב: פרשת פנחס דף רלג.) שאומר, בכל יום היה שלמה משכים בבוקר... בשעה ההיא עמוד האש ועמוד הענן היו באים, ועל עמוד הענן היה בא נשר אחד. ונשר ההוא היה גדול וחזק... והוא (- שלמה) לקח טבעת שהיה חקוק עליה השם הקדוש ועלה לגג ורכב על אותו הנשר והלך לו. ונשר ההוא היה מתעלה לרום עננים, ובכל מקום שעבר היה נחשך האור. החכמים שהיו באותו מקום שנחשך האור היו יודעים, והיו אומרים: שלמה המלך הולך ועובר כאן, ולא היו יודעים לאיזה מקום הולך. הכסילים שהיו שם היו אומרים: עננים הם שהולכים ומחשיכים העולם. הנשר הנביא עוף עמו ופרח ארבע מאות פרסאות עד שהגיע להרי חושך. ושם הוא תרמוד במדבר בהרים. והוא ירד שם, נשא את ראשו וראה הרי החושך, והיה יודע שם כל מה שצריך.

והרה"ק רבי שמעון לביא זצוק"ל בספרו כתם פז מבאר, כי האור שנברא ביום הראשון מחמת חזקו, לנבראים חשוב הוא ל"חושך", כי אינם יכולים לסבלו, ואילו האור שהצטמצם ממנו, ובערכו חשוב הוא לחושך, כלפי הנבראים הוא "אור", כי הם יכולים לסבלו ולראותו. שלמה

המלך בחכמתו האיר אור גדול כבחינת האור שנברא ביום הראשון, אבל לשאר האנשים לא היה את הכלים לקלוט את אורו הגדול, ועל כן זה היה נראה להם כחושך. החכמים הבינו שמה שנראה להם כחושך, באמת הוא אור, אלא שמחמת קוצר השגתם נראה להם כחושך. ואילו הטיפשים אמרו שאין כאן אלא העדר אור החכמה.

נמצא לפי דברי הזוה"ק, כי רכיבת שלמה על הנשר אינה כפי פשוטה שהוא ממש רכב על הנשר לעבור ממקום למקום, אלא מרמזת היא על לימודו של שלמה המלך, שהשיג את האור הגנוז היא תורתו של רבי שמעון בר יוחאי, שהיא בחינת "אור הגנוז", כמו שכתב בספה"ק אור המאיר (פרשת פקודי) וז"ל: ע"ד ששמעתי פעם אחר שאלו להבעל שם טוב זללה"ה אחת מהדברים, ואזי פתח ספר הזוהר שהיה מונח על השולחן והסתכל בו ואמר להם כל המאורע, ואח"כ נמצא האמת איתו שכיון בדבריו. ושאלו פיו הקדוש, וכי בשביל שפתח את ספר הזוהר והסתכלות מעט בזוהר יתכן לדעת ולראות מרחוק? ואז השיב, הלא מצינו אור שברא בו הקב"ה את עולמו היה מאיר מראש העולם ועד סופו, וגם האדם יכול לראות מראש העולם ועד סופו עם אור הבהיר ומאיר לארץ ולדרים עליה, וכיון שראה הקב"ה שאין העולם כדאי להשתמש עם זה האור, גנוז לצדיקים, ואיתא, אפוא המקום המכיל את האור והיכן גנוז? גנו את האור בתורה, שתורה אוצרו הטוב של הקב"ה, וכשאדם לומד תורה לשמה מסתכל בה בעין שכלו, המאור הגנוז מאיר לו נתיב להשכיל ולראות מראש העולם, כאשר מאז קודם שנגנו האור. עב"ד.

אולם רק לחכמים האמיתיים אשר מקדשים ומטהרים את עצמם, הם אלו שמגלים את האור הגנוז בזוהר הקדוש, אולם מי שאינו ראוי ובכל זאת יעסוק בתורתה, הרי שעבורו תורה זו היא כ"חושך".

והנה, כיצד ידע האדם אם הוא ראוי לעסוק בתורת הנסתר, ולגלות את ה"אור הגנוז"?

כתב בספה"ק דגל מחנה אפרים (פרשת בא) וז"ל: שמעתי מאא"ז זללה"ה שספר הזוהר יש לו בכל יום פירוש אחר. ע"כ.

נמצא, כי הזוה"ק יש בו סגולת התחדשות ובכל יום ויום יש בו פירוש וחידוש אחר. לכך שלמה המלך ממשיך את כניסתו ללימוד תורת הנסתר ברכיבה על "נשר", כי הנשר מרמז על

התחדשות, שכן נאמר בו (תהילים ק"ג, ה') "תתחדש כנשר נעורייכי", וכתב רש"י: כנשר הזה שמחדש כנפיים ונוצה משנה לשנה. ע"כ.

והנשר לקחו למדבר, היינו לתורה שניתנה במדבר (עירובין נד.).

זהו גם כוונת שלמה המלך שאמר: "מאן אכיל כמה דאכלית ומאן שתה כמה דשתיתי ומאן עבד כמה דעבדית – מי אוכל כמו שאכלתי, ומי שותה כמו ששתיתי, ומי עושה כמו שעשיתי". שכל כוונתו היא לתורה הקדושה שנמשלה לאכילת לחם כמו שנאמר (משלי ט', ה') "לכו לחמו בלחמי", ולשתיית יין – "ושתו ביין מסכתי".

וכוונת שלמה המלך לתורת הסוד, אשר אכילתה ושתייתה היא למעלה משאר האכילות, עד בחינת שכרות. וכמו שכתב בספר מאמרי אדמו"ר הזקן (תקס"ג ח"ב ד"ה והשתיה כדת) וז"ל: פנימיות התורה הוא בחינת משקה המשכרת, כמו יין לאחר שנכנס במעיו יצא מהעלמו ומתגלה, ואז משכר ומבלבל הדעת וההשגה מפני שהיה בו כוח שלמעלה מן השכל בעולם ועתה יצא ונתגלה. כמו כן ברזין דאורייתא שהוא מה שלא נתלבשה במצוה אלא הן סיפור גדולת אור אין סוף ב"ה למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית וכו', להשכיל ולהשיג סדר כל ההשתלשלות ולספר בשיעור קומת עצמות המאציל והנאצלים, כמו כל מאמרי האדרא רבא ואדרא זוטא שהוא בחי' אהבה רבה שלמעלה מן הדעת וכו' ורזין דאורייתא שלמעלה מן ההשגה בעולם גדול, וכשמועמים ומשיגים יתבלבל דעתו, כלומר שנולד לו מחמת ההתבוננות בהם אהבה נפלאה שלמעלה מן הדעת וההשגה וכו'. עכ"ל.

**שער רשב"י ובנו במערה
"שם קנית הדרך והדרך"**

א. סוד מערת רשב"י

בספר "לבנת הספיר (לרבי דוד בנו של רבי יהודה החסיד פרשת בראשית דף ג' טור א') עומד על דברי הוזה"ק (פרשת שלח דף קנט.) האומר וז"ל (-תרגום): בוא וראה, אין רשות לבני עולם לומר דברים סתימים ולפרש אותם, מלבד המנורה המהורה רבי שמעון, שהרי קודש אבריך הוא הסכים על ידו. ע"ב.

ומפרש רבי דוד: פירוש הסכים על ידו, דעביד ליה ניסא במערת משה ואליהו ז"ל תליסר שנין חרובא ועינא דמייא, ועסיק באורייתא עילאה הוא ובריה. ע"ב.

כלומר אותה מערה שהתחבאו בה רשב"י ובנו י"ג שנה, היתה אותה המערה שנתגלה הקב"ה למשה רבינו ואליהו הנביא, כמבואר בגמרא בפסחים (נו.) בין עשרה דברים שנבראו בערב שבת בין השמשות: "מערה שעמד בה משה ואליהו". ופירש רש"י: ומערה שעמד בו משה, ושמתוך בנקרת הצור עד עברי. וכן באליהו (מלכים א', י"ט, ה') "וילך עד הר האלהים חורב ויבוא שם אל המערה וילן שם". ובאותה מערה נתחבאו רשב"י ורבי אלעזר בנו.

ויש לומר, דענין "בין השמשות" שהוא חיבור לילה ויום, ומובא בזה"ק (פרשת שמות דף כא.) שיום הוא בחינת חסד וכמאמר הכתוב (תהילים מ"ב, ט') "יומם יצוה חסדו". ואילו לילה בחינת דין, ובזמן בין השמשות שיום ולילה משמשים בו בערבוביה – יש בו שילוב של דין ורחמים יחדיו.

כי הלומד תורה ביום – זמן של שליטת החסד, ממשיך חסדים על בני ישראל, ואילו כשלומד תורה בלילה זמן של שליטת דין, וצריך הוא להתגבר על טבעו המושך אותו לישון, בזה הוא מעורר דינים וגבורות על אומות העולם להענישם ולהכריתם.

ונראה לומר, כי בלימוד הזוהר הקדוש בין ביום ובין בלילה, ממשיך חסדים על עם ישראל ונבורות על אומות העולם, לכן רשב"י חיבר את הזוה"ק בהיותו במערה אשר נבראה בבין השמשות, זמן של שילוב דין ורחמים.

לכן רשב"י שחיבר את תורת הזוה"ק, חיברה דוקא במערה אשר נבראה בזמן "בין השמשות" – בו יש חיבור של חסד ודין.

ומשום כך, ביום פטירת רשב"י – יום ל"ג בעומר נוהגין להדליק מדורות לכבודו, כי האש יש בה שילוב של טוב ורע, מצד אחד משמשת את האדם לטובתו, כגון: לבישול, לחימום, להתכת מתכות ליצור, וכו'. אולם יש באש גם צד שלילי, כגון: שריפה, דליקה, וכו', אשר הם עלולים להוריד את כל עמלו ורכושו של האדם לטמיון. ומרמז על תורת הנסתר שיש בה חסד טובה וברכה לעם ישראל מחד, ומאידך גיסא, כילוי והפסד לאומות העולם.

ב. "בר יוחאי מושב טוב ישבת. יום נסת יום אשר ברחת. במערת צורים צורים שעמדת וגו'"

וצריך ביאור, שפתח בשיבה "מושב טוב ישבת" וסיים בעמידה "במערת צורים שעמדת".

כדי לבאר את הדברים יש להקדים, נאמר בשיר השירים (ה', ה'): "אם תמצאו את דודי מה תגידו לו שחולת אהבה אני". ודרשו על כך חז"ל (מדרש שוחר טוב תהילים מזמור מ'): חולי שאינה של מעים ולא של ראש. ממה אני חולה? מאהבתו. הוי (שם ב', ה') "כי חולת אהבה אני". ע"כ.

וצריך להבין מה כוונת המדרש למעט כשאמר שאין החולי של מעיים או של ראש.

וביאר הר"ק רבי צבי הירש מרימנוב זי"ע, על פי דברי הגמרא בנדרים (מא.) ונפסק בן בשולחן ערוך בהלכות ביקור חולים (יו"ד סימן של"ה סעיף ה'), שאין מבקרים לא לחולי מעיים ולא לחולי ראש. יעו"ש. לכך אומרת כנסת ישראל לפני הקב"ה, שמבקשים ממנו שיקיים בנו מצות ביקור חולים, כי החולי שלנו אינו חולי של מעיים או של ראש, שפטורים בהם ממצות ביקור חולים, אלא חולי של אהבה אל ה'.

והנה, מצינו אצל אברהם אבינו (וירא י"ח, א'): "וירא אליו ה' באלוני ממרא והוא יושב פתח האהל כחום היום". וכתב רש"י: וירא אליו – לבקר את החולה וכו'.

אברהם אבינו הוא סמל של חולה אהבה אל בוראו, כמו שמעיד עליו הכתוב (ישעיה מ"א, ח'): "אברהם אוהבי". ומחמת כן, בא הקב"ה לקיים אצלו מצות ביקור חולים.

ממשיך רש"י ואומר: ישב – ישב כתיב, ביקש לעמוד, אמר לו הקב"ה: שב ואני אעמוד, ואתה סימן לבניך שעתיד אני להתייצב בעדת הדיינים והן יושבין וכו'. ע"כ.

והיינו, כשזכה אברהם אבינו לגילוי שכינה, "ביקש לעמוד", היינו שהרגיש פתאום שלגבי שלמותו וקדושתו של הקב"ה, עדיין לא עשה כלום, לכן רצה לעמוד ממדרגתו ולהתקדם למדרגה גבוהה ונשגבה יותר.

על כך השיב לו הקב"ה: "שב ואני אעמוד" – אל לך לעמוד ממדרגתך, כי "אני אעמוד" אני כביכול אתקרב אליך ואל מצבך.

וזו מחמת "חולי אהבה" של אברהם אבינו אל הקב"ה.

התנא הקדוש רבי שמעון בר יוחאי, היה בו מעין אותה אהבה עצומה לבוראו כמו אצל אברהם אבינו, ולכן הוא זה שדרש (בר"ר נה, ח) על הפסוק (בראשית כ"ב, ג') "וישכם אברהם בבקר ויחבש את המורו", אמר רבי שמעון בן יוחאי: אהבה מקלקלת את השורה, וכי לא היו לו עבדים? אלא שאהבה מקלקלת השורה. ע"כ. כי רשב"י מגודל אהבתו לבוראו הרגיש ממה נבעו מעשיו של אברהם אבינו.

ולכן כשנכנס למערה, זכה שהקב"ה יקיים בו מצות ביקור חולים, ומחמת כן רצה לעמוד ממדרגתו, ולא די היה לו במה שהשיג לעומת שלמותו וקדושתו יתברך, ועל כך השיב לו בוראו: "שב ואני אעמוד", כלומר שהקב"ה כביכול יבוא ויתקרב אליו. וזו מחמת חולי אהבה שהיה לרבי שמעון בר יוחאי לבוראו.

וזהו שהזכיר המשורר אצל רשב"י במערה גם לשון "עמידה" וגם לשון "ישיבה". כי רשב"י בתחילה כשראה גילוי שכינה רצה לעמוד, אולם הקב"ה השיב לו שיכול לשבת ולהישאר במדרגתו, ואילו הקב"ה ירד ויתקרב אליו.

לפיכך מצינו בסנהדרין (צח.), שרבי יהושע בן לוי פגש את אליהו הנביא, דהוי קיימי אפיתחא דמערתא דרבי שמעון בן יוחאי. ושאל אותו אימתי יבוא משיח. כי במקום זה – במערה זו, בו

נתגלה גודל אהבת רבי שמעון לבוראו, וכן הוא אצל כל יהודי ויהודי, שאוהב הוא את בוראו עד מאוד, ולכן שאל רבי יהושע בן לוי "אימתי קאתי מר" – מתי יבוא משיח. כי עם ישראל מחמת שחולת אהבה אני, ראויים הם שהקב"ה יקיים בהם מצות ביקור חולים, ויביא להם את המשיח.

ג. "והווי משלחי מנייהו והווי יתבי עד צוארייהו בחלא כולי יומא גרסי בעידן צלויי לבשו מיכסו ומצלו והדר משלחי מנייהו כי היכי דלא ליבלו" (שבת לג:).

הגמרא מספרת כי רבי שמעון בר יוחאי ובנו רבי אלעזר בהיותם במערה, היו פושטים את בגדיהם ומתכסים בחול בשעת לימודם. והגמרא נותנת טעם לכך, "כי היכי דלא ליבלו", כלומר, שהבגדים לא התבלו בלבישתם.

אולם רבי יהושע מקוטנא בסוף שו"ת ישועות מלכו מביא טעם אחר לכך, מדוע רשב"י ורבי אלעזר פשטו את בגדיהם, כי לפני חטא עין הדעת היו אדם וחיה ערומים, ועל ידי חטא עין הדעת עשה להם הקב"ה כתנות עור וילבישם, אבל רשב"י ורבי אלעזר שהגיעו לדרגת אדם הראשון קודם החטא, לכן פשטו את בגדיהם.

על פי דבריו יש לומר, שלפיכך סבירא ליה לרשב"י במסכת ברכות (לה): דלא כרבי ישמעאל שאין לאדם לעסוק בענייני העולם הזה אלא רק לשבת וללמוד תורה וז"ל: רבי שמעון בן יוחי אומר, אפשר אדם חורש בשעת חרישה, וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה ודש בשעת דישה וזורח בשעת הרוח, תורה מה תהא עליה?! אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי אחרים, שנאמר (ישעיה ס"א, ה') "ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו'", ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום, מלאכתן נעשית על ידי עצמן, שנאמר "ואספת דגנך" ולא עוד אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידן וכו'. ע"כ.

כי רשב"י השיג במערה שלומד תורה יכול להגיע למצב של אדם הראשון קודם החטא, ועל אדם הראשון קודם החטא מצינו (סנהדרין נט:), רבי יהודה בן תימא אומר: אדם הראשון מיסב בגן עדן היה והיו מלאכי השרת צולין לו בשר ומסננין לו יין, הציץ בו נחש וראה בכבודו ונתקנא בו וכו'. ע"כ. ולכן הלומד תורה לא צריך לעסוק לפרנסתו, כי אחרים יעשו למענו.

ויש לדקדק בן, שכן רבי שמעון במסכת ברכות נזכר בתוספת התואר רבי שמעון "בן יוחאי", ומובא בספר בן יוחאי (מהגאון רבי משה קונין שער א') שכל מקום בש"ס שנוכר סתם רבי שמעון (וסתם רבי שמעון הוא רשב"י, רש"י שבועות ב; רשב"ם ב"ב קב; רמב"ם בהקדמתו למשנה), הוא קודם כניסתו למערה וכשנזכר רבי שמעון בר יוחאי הוא לאחר שנכנס למערה. ואם בן אימרה זו של רבי שמעון נאמרה לאחר יציאתו מהמערה, אחר שהשיג את הדרגה של אדם הראשון קודם החמא.

שער מעלת התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי

א. מדוע נקרא שמו "בר יוחאי" ולא "בן יוחאי".

אצל התנאים הקדושים מצינו שנקראו בשם "בן", כגון "רבי עקיבא בן יוסף", "רבי חנניא בן עקשיא" וכן הלאה. אולם שונה הדבר אצל רבי שמעון שנקרא שמו "בר יוחאי".

ונראה ליישב בהקדם, שלכאורה שאלה זו קיימת גם אצל הילד כשמגיע לגיל שלוש עשרה, ואומרים שהגיע לגיל "בר מצוה" מדוע לא אומרים "בן מצוה". אלא עד עכשיו, עד להיותו בגיל חיוב, הרי שהיה פטור מן המצוות, מחמת כן לא היה למזיקים פחד ממנו ולא ניסו להזיקו, אולם בהגיעו לגיל מצוות, שעתה מתחייב בקיום המצוות ונעשה "גדול המצווה ועושה", יש חשש גדול שהמזיקים יבואו להזיקו לבל יוכל לקיים מצוות. לכן מנהג ישראל קודש שמכנים את שמו "בר מצוה" בלשון ארמית, כי סגולת לשון ארמית לסלק את המזיקים ולהבריחם, וכמו שמצינו לענין מעלת אמירת קדיש שחובר בלשון ארמית.

כך גם רבי שמעון בר יוחאי, אשר בכוחו הגדול פחדו ורעדו ממנו המזיקים, לכן נקרא שמו "בר" בלשון ארמית, לרמוז על כך שהמזיקים היו מפחדים ממנו.

וזהו אף מעלת לימוד תורתו של רשב"י להבריה המזיקים והקליפות, וכמו שכתב בספה"ק דגל מחנה אפרים (פרשת שמיני) וז"ל: וזהו דרש דרש משה, היינו כשיתגלה (כי בכל דור ודור יש בחי' משה, ואיתא דרשב"י הי' בחינת משה), וידרוש מה שדרש כבר משה, היינו רשב"י, ספר הזהר, אז והנה שורף, היינו שיתבטלו כל הקליפות וממילא יהי' הגאולה שב"ב אנס"ו.

טעם נוסף שנקרא שמו "בר יוחאי", על פי דברי הגמרא בכתובות (עז:): המספרת לנו, על מעלתו הגדולה של רבי יהושע בן לוי, אשר על אף שכל התנאים והאמוראים היו מתרחקים מבעלי ראתן, מחמת גודל הסכנה שבדבר. ואילו רבי יהושע בן לוי היה מידבק בהם ולומד עמם תורה, בטענתו: "אילת אהבים ויעלת חן", אם חן מעלה על לומדיה אנוני לא מונא?

וכשהגיע זמנו של רבי יהושע בן לוי להיפטר מן העולם, בא אליו מלאך המות וביקש לקחת את נשמתו, ביקש רבי יהושע בן לוי ממנו, שיראה לו את מקומו בגן עדן, ואכן לקחו והראה לו. וכשהראה השמן לרבי יהושע בן לוי את מקומו בגן עדן, קפץ מעל החומה ונכנס לגן עדן ונשבע שלא יצא וזכה להיכנס בחייו לגן עדן. יעו"ש כל המעשה בהרחבה.

אומרת הגמרא: מכריזו אליהו קמיה "פנו מקום לבר ליואי", "פנו מקום לבר ליואי". ולפתע ראה את רבי שמעון בן יוחאי שהיה יושב על שלש עשרה כיסאות של זהב. שאל רשב"י את רבי יהושע בן לוי: אתה הוא בר ליואי? השיב לו: הן. נראתה קשת בימיך? ענה לו: הן. הסיק מכך רשב"י: אם כן אי אתה בר ליואי. ומסיימת הגמרא, ולא היא, שבאמת לא נראתה הקשת בימיו, אלא שרבי יהושע לא רצה להתחזיק טובה לעצמו. ע"כ המעשה.

אף כאן נשאלת השאלה למה רשב"י וכן אליהו הנביא קראו לרבי יהושע בן לוי "בר ליואי" בלשון תרגום ולא אמר לו אתה "בן לוי"?

אלא הגמרא במסכת קידושין (לא:): אומרת שלשה שותפין באדם, ההורים נותנים לאדם את חלק הגוף שבו, ואילו הקב"ה נותן את חלק הנשמה שבו. רבי יהושע בן לוי במעשה האצילי שהוא עשה, שהלך והתרועע עם בעלי ראתן, עם כל הסכנה הנוראה שבדבר, הוא בכך התייחס אל חלק הנשמה שלו ולא התייחס אל החלק שקיבל מההורים שלו, לכן קרא לו רשב"י "בר ליואי" "בר" בארמית פירושו "חוץ", כלומר הוא הוציא לחוץ את חלק הגוף שקיבל מההורים שלו.

כך גם רשב"י נקרא "בר יוחאי" על ידי שנכנס למערה, כמו שמוכא בספר בן יוחאי (מהגאון רבי משה קוניץ שער א') שכל מקום בש"ס שזכר סתם רבי שמעון, הוא קודם כניסתו למערה, וכשזכר רבי שמעון בר יוחאי הוא לאחר שנכנס למערה. כלומר שבישיבתו שלש עשרה שנה במערה, תחת החולות ועל אף שגופו נתמלא פצעים וסבל מכך, על ידי כך ביטל את גופו – החלק שקיבל מההורים שלו, ולכן לאחר יציאתו מהמערה נתוסף לו השם "בר יוחאי", כלומר שהוציא לחוץ את חלק הגוף שקיבל מהוריו.

ב. טעם שנקרא "שבת"

שייכות מיוחדת יש בין רבי שמעון בר יוחאי לשבת קודש, שכן מובא בזה"ק (אדרא רבא פרשת נשא דף קמ"ד): שרבי יהודה קרא לרבי שמעון בר יוחאי: "שבת". – "מה שבת לה' קודש אף רבי שמעון שבת לה' קודש", וכן מובא בספרי הרמז כי שבת עם הכולל עולה "שמעון בר יוחאי". וכן יש בנוסח התפילה: "ישמחו ב'מלכותך שומרי שבת" – ראשי תיבות ש'מעון ב'ר יוחאי.

ובספה"ק נתיבות שלום (ח"ב ספירת העומר) מספר על רבו בעל הבית אברהם זי"ע, כי בהיותו על הציון הקדוש במירון, אמר "שבתא טבא". דהיינו, שאף בקדושת המקום נשפע בהינת שבת מכוחו דרשב"י דאיקרי שבת.

כמו כן אחד מהפיוטים הקדושים של עם ישראל הוא הפיוט: "בר יוחאי נמשחת אשריך שמן ששון מבחריך", אשר חיברו המקובל האלוקי רבי שמעון לביא זי"ע והתקבל בהדרת קודש בכל תפוצות ישראל.

ועל סגולת שיר זה כותב רבי נפתלי כץ בסידורו "בית רחל", והובא בסידור "ישועות ישראל": ושמעתי מחכמים גדולים אנשי שם שבאו מארץ הקדושה, על מי שהאיר ה' רוחו עליו, אף בחוצה לארץ, והוא מארי קבלה, ינגן פזמון זה, והוא סגולה גדולה ונפלאה להארת הנשמה, והאותיות מחכימות. והוא מיוסד ומסודר דרך המעלות, סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, מלמטה למעלה עד לראש כל הכתרים. ע"כ.

ואף פיוט זה משתייך אל שבת קודש, כמו שכותב בספר תפוחי זהב (קיצור ראשית חכמה) בדברי המבוא לשיר וז"ל: פזמון על מעלת הרשב"י, וכוונתו לאמרו עם קבלת שבת קודם שיאמר "בואי בלה". שזכות התנא האלקי יעזור לאוהבי תורתו, לזכות אותם בתוספת נשמה יתרה ממקום גבוה.

וסימן ראשי תיבות של השורה הראשונה מהפזמון 'בר יוחאי' (703), שחזורים וכופלין אותה תמיד, שהן בגימטריא שבתא (703). וכן וקורא לך שם חדש, כי הוא סוד חידוש הנשמה ביום שבת, אשר פי ה' יקבנו, ודבר אלקינו יקום לעולם. ע"כ.

ונראה להסביר את השייכות בין רבי שמעון בר יוחאי לשבת קודש, וזאת על פי השל"ה הקדוש (מסכת שבת תורה אור אות י"ג בהנה"ה) שמצא במגילת סתרים שישנם שישים ריבוא שבתות

בעולם והם מכוונים נגד שישים ריבוא נשמות ישראל (ויעו"ש החשבון לשישים ריבוא שבתות לפי חשבון של שית אלפי שנים הוה עלמא), שהרי שורש כל נשמות ישראל הוא ממנין שישים ריבוא, וכנרמזו בתיבת ישראל יש שישים ריבוא אותיות לתורה. ונמצא כי כל שבת מכוונת כנגד נשמה אחת מעם ישראל.

ויעו"י בספה"ק ישמח משה (פרשת כי תשא) אחר שהביא את דברי השל"ה הקדוש, ביאר בזה את הפסוק (שם ל"א, י"ג): "כי אות היא ביני וביניכם", יעו"ש.

נמצא כי השבת מאחדת את כל ישראל. כך גם רבי שמעון בר יוחאי שהיה ניצוץ מנשמת משה רבינו, וכשם שמשה רבינו היה כולל את נשמות כל ישראל, וכדברי משה רבינו (בהעלותך י"א, כ"א): "שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרב". כך גם רשב"י היה שורש נשמת כל ישראל, ולכן הוא איחד את כל ישראל, ומחמת כן נקרא "שבת".

זהו הטעם שמצינו שבכל שנה ושנה, ביום ל"ג בעומר, עולים כל ישראל מכל העדות, לקברו של רבי שמעון במירון, כי רבי שמעון הוא שורש נשמות כל ישראל.

בזה יש לבאר את דברי רבינו יוסף חיים זי"ע בשיר שחיבר "ואמרתם כה לחי": "סיני סיני לו נקרא". כי מובא בספרים (ראה ספר עשרה מאמרות להרמ"ע מפאנו, מאמר חיקור הדין ח"ב פרק ל"א, מגלה עמוקות פרשת במדבר. כסא דוד להחיד"א דרוש ד' שבת כלה) ש"סיני" עולה בגימטריא כמנין שישים ריבוא, ס' פעמים י' עולה שש מאות, שש מאות פעמים נ' עולה שלושים אלף, שלושים אלף פעמים י' עולה שלושים ריבוא, וכן מהסוף להתחלה י' פעמים נ' עולה חמש מאות, חמש מאות פעמים י' עולה חמשת אלפים, חמשת אלפים פעמים שישים עולה שלושים ריבוא, נמצא יחדיו שישים ריבוא. ע"כ.

נמצא כי הר סיני איחד תחתיו את כל שישים ריבוא נשמות ישראל, וכמו שנאמר (יתרו י"ט, ב'): "ויחזן שם ישראל נגד ההר", ודרשו חז"ל (רש"י שם מהמכילתא): כאיש אחד בלב אחד.

אף רשב"י שמאחד את כל נשמות ישראל, נקרא שמו "סיני" [ועל דרך האמת מדוע נקרא שמו של רשב"י "סיני", מבאר הרמ"ק זי"ע בספרו אור יקר תיקוני זוהר (שער ט' סימן י' כרך ג' דף רכ"ז) וז"ל: פתח ואמר: "רבי רבי, בוצינא קדישא דפימא דילך איהו סיני וכו'", הענין שרבי

שמעון ע"ה, בטוב הכנת גופו בחסידותו וקדושתו לצורך השכינה וגלותה, ניתן לו רשות לגלות סודות התורה בחיבור זה, מה שלא ניתן רשות להיגלות ממעמד הר סיני ועד רבי שמעון בדפרישית בכמה דוכתי. ולכך הוצרך רבי שמעון ע"ה להזדכך זיכוכ יותר גדול, כדי שתהיה נשמת התורה וסתריה נובעות הסודות עד שנעשה פיו הכנה להשרות בה השכינה כסיני אל נתינת התורה. וזהו שאמר: "דפימא דילך איחי סיני", כמו שבסיני היה סוד גילוי שכינה לתת תורה, כך בפיו היה גילוי שכינה לחדש הידושי תורה ולגלות סודות, והיא הנקראת דיבור כנודע. ולכן היתה מרכבתה בדיבור רבי שמעון, בענין שהיה הפה מקום הגשמי סיני ההר הגשמי, והדיבור כענין סוד שכינה. עכ"ל.

יש לתת מעם נוסף מדוע נקרא רשב"י "שבת", בהקדם דברי הגמרא במסכת בבא בתרא (קסד:), שלושה דברים אין אדם ניצול מהן בכל יום: הרהור עבירה ועיון תפלה ולשון הרע. לשון הרע סלקא דעתך? אלא אבק לשון הרע.

ונתקשה המהרש"א וז"ל: יש לדקדק דמשמע לשנא דאי אפשר להינצל מג' עבירות אלו וא"כ מאי עבירה שייך בהו? ועוד קשה למ"נ אצטריך ליה למימר הכי דאין אדם ניצול כו'?

ומבאר המהרש"א: ונראה לומר שם אדם מונח על הממוצע בין העליונים ובין התחתונים, כדאמרינן אברא אותו מן העליונים ומן התחתונים, זכה הוא מן העליונים, לא זכה הוא מן התחתונים. ולכך העובדי כוכבים שלא זכו הם מן התחתונים ואינן קרויין אדם כדאמרינן אדם אתם כו'. וישראל שזכו הם מן העליונים כמו שנאמר: "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה". ובפרק אין דורשין דרשו במעלת החכם: "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא" – "אם דומה הרב למלאך ה' צבאות יבקשו תורה מפיהו כו'", כלומר שיהיה האדם נמשך במעשיו שיהיה דומה למלאך ה' צבאות.

וזהו שנאמר כאן: אין אדם ניצול מהם כו', דהיינו העומד בשם אדם המונח לו ואינו מדמה עצמו למלאך, כי הוא נקרא אדם על שם אפר דם מרה כדאמרינן בסוטה, הגה מצד שהוא מוטבע בחומר מן התחתונים שנברא מעפר ואפר א"א לו לכויין ולעיין בתפילתו, ומצד שהוא בעל דם רתיחת הדם שבו מביאו לידי עבירה, ומצד שהוא בעל המרה הוא בעל לשון הרע ומדות רעות.

אבל האיש הזוכה ומדמה עצמו במעשיו למלאך ה', יוכל שפיר להינצל מג' עבירות אלו ושייך בהו לשון עבירה וק"ל. עכ"ל.

והנה כתב השפתי כהן מגורי האריז"ל (פרשת בחוקתי כ"ו, א') על הפסוק "שבת הארץ להם לאכלה", לאכלה עם האותיות בנימטריא מלאך, רמו שנעשה הישראלי ביום שבת כמלאך לובש לבנים, כמו שאמרו (שבת כה): על רבי יהודה בר אלעאי ז"ל, שהיה לובש סדינים לבנים ודומה כמלאך ה'. עכ"ל.

ומתבאר, כי מגודל קדושת שבת קודש יכול יהודי להשיג דרגת מלאך ה'. וכן כתב הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין בספרו פרי צדיק (מאמר קדושת שבת, מאמר ה') וז"ל: והאדם נקרא הולך ומחול לשבת הוא מתעלה מקדושת אדם לקדושת מלאך, ובכל שבת הוא הולך ומתעלה יותר לקדושת מלאך יותר גדול, כי גם במלאכים מדריגות אין מספר וכו'. יעו"ש המשך דבריו.

נמצא כי על ידי שבת קודש זוכה לדרגת מלאך וממילא יכול להינצל אף משלושת עבירות שנכשל בהן אדם בכל יום. ויש להביא לכך רמו במילת "שבת", שהיא ראשי תיבות: ש' – שיחה כנגד לשון הרע, ב' – ביאה כנגד הרהורי עבירה. ת' – תפילה, כנגד עיון תפילה.

והתנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי מגודל קדושתו שהיה בבחינת מלאך, וניצל מג' עבירות הנזכרות, לכך נקרא שמו "שבת".

שער מעלת יום ל"ג בעומר

א. יום המסוגל לקבלת התפילות.

כתב בספה"ק שפתי צדיק (ענייני ל"ג בעומר אות א') וז"ל: סיפרו כי מרן ז"ל מאלכסנדר היה רגיל בל"ג בעומר לברכם שיתקבלו תפילתם לרצון בשמים, ואולי כוונתו, שכמו שבמוצאי יום הכיפורים רגילים העולם לברך איש לרעהו, כי תמיד קשה שיתקבלו התפילות כדכתיב (ישעיה נ"ט, ב'): "כי אם עוונותיכם היו מבדילים", על כן כאשר יום הכיפורים מכפר תחול הברכה שיתקבלו התפילות. ורבי שמעון בן יוחאי אומר: "יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין" בפרק ד' דסוכה (מה:), וכן מידי שנה ביום הילולא דיליה אומר כן בשמים, ועל ידי זה מתכפרין כל ישראל ויוכלו להתקבל התפילות. עכ"ל.

ויש לומר טעם נוסף לסגולת קבלת התפילות ביום ל"ג בעומר, על פי מה שמוכח בספרים הקדושים (פינות המרכבה" פינה שניה, בספר גנזי הרמח"ל עמ' שכ"א): שמ"ט ימי העומר מתחלקים לשתי בחינות נפרדות כמנין "לב טוב", דהיינו ל"ב ימים עד ל"ג בעומר, ואז מתחיל הסדר של מנין "טוב" שהוא י"ז ימים עד עצרת (ובדרשות חת"ס כתב וז"ל: "מ"ט ימי הספירה הם חלוקה של ל"ב טו"ב, כל ימי הספירה הם בירורים מצד האדם וכשיקבע לב טוב יושלם כל הבירורים").

וכן כתב בספה"ק בני יששכר (מאמרי חודש אייר תחילת מאמר ג') לבאר את ענין השמחה בל"ג בעומר, כי מ"ט ימי ספירת העומר הם בנימטריא לב טוב, ואין טוב אלא תורה. ו"מזה נשמע שבהגיע עתותינו עת דודים במצות ספירתנו להכנעת לב טוב לקבלת התורה, בהשלים בספירה מספר ל"ב, אז מתגלה הטוב אור הגנוז שנגנז בתורה, על כן עושין היום הזה יום שמחה אור צדיקים". עכ"ל.

נמצא כי יום ל"ג בעומר מביא לשלמות ה"לב".

ויש לתת טעם לזה, כי יום ל"ג בעומר – יום פטירת רשב"י, מבואר באידרא זוטא שרשב"י גילה את סודות התורה, והרי על ידי סודות התורה זוכים לתואר "בן של הקב"ה", כמוכח בזוה"ק

(פרשת בהר דף קיא:) שכאשר ישראל עוסקים בתורת הנסתר זוכים להיקרא "בנים" ואילו שעוסקים בתורת הנגלה הם רק בבחינת "עבדים". וז"ל (- תרגום): "כי לי בני ישראל עבדים"... ישראל קרויים להקב"ה עבדים ככתוב "עבדי הם", וקרויים בנים ככתוב (ראה י"ד, א') "בנים אתם לה' אלהיכם". בזמן שאדם יודע את הקב"ה בדרך כלל, אז הוא נקרא עבד שעובד מצוות אדונו, ואין לו רשות לחפש בנגזיו ובסודות ביתו. בזמן שהאדם יודע את הקב"ה בדרך פרט, אז הוא נקרא בן אהוב שלו כבן שמחפש בנגזיו ובסודות ביתו. ע"כ. כמו כן מובא בתיקוני הזוהר (דף א.): "בנים מארי קבלה".

ומקרא מלא הוא (משלי כ"ג): "תנה בני לבך לוי", היינו, כי רק הזוכה לדרגת בן, מצליח לתקן את חלק ה"לב", וממילא לעבוד אותו יתברך בעבודת הלב שהיא התפילה.

לפיכך, יום ל"ג בעומר בו נתגלה תורת הנסתר המביאה לדרגת "בנים", זוכים להשלים את הלב, ועל ידי מסוגל הדבר לקבלת התפילות.

ב. טעם לשמחה בל"ג בעומר.

מובא בזוהר הקדוש (פרשת פקודי דף רמז:) וז"ל (- תרגום מתוק מדבש): בא וראה אותם האבנים של יסודות ציון וירושלים חס ושלוש ששלטו עליהם שאר האומות, ולא שרפו אותם, ואפילו היו שורפים אותם לא היו נשרפות, אלא כולם נגזו כי גזו אותם הקב"ה, וכל אותם האבנים של יסודות בית המקדש כולם נגזו ולא נאבדה מהם אפילו אבן אחת. וכשיחזור הקב"ה ויבנה ויקים את ירושלים ובית המקדש על מקומם, אותם אבני היסודות הראשונות יחזרו למקומם, ולא תשלוט בהם עין אחרת, כלומר שיאירו באור גדול כל כך עד שלא יהיה אפשר לראותם, אלא בזמן שיכחול אדם את עיניו בפוך וימלא עיניו ממנו, ואז יראה כל האבנים וכל היסודות של ירושלים שהם מתוקנות על מקומם, ויראה שלא שלטו בהם שאר האומות, וכן כל אותם אבנים יקרות האחרות, וכל אותם אבני הבנין, כולם עומדות על קיומם. ע"כ.

כמו כן כתב החיד"א בספרו מדבר קדמות (מערכת מ' אות מ"ג) וז"ל: כתב בספר עמודיה שבעה ריש עמוד ג' סימן י"ד משם ספר היכלות, שלפי האמת לא נחרב המקדש, אלא שלח הקב"ה

מלאכים והביאו לבנים ועפר ומשרפות סיד ממקום אחר להשביע עינו של אותו רשע להחריב המקדש והמקדש עצמו נבלע בארץ.

והרמ"ע זצ"ל במאמר חיקור דין חלק א' פרק כ"ו, שהמקדש נגנו כי נסתלקו אבני קודש בנם להתנוסס במקום שאין היד שולטת והבית הזה יהיה עליון כמשמעו והאריך בזה. עיי"ש ודברי הזוהר פרשת פקודי דף ר"מ על אבנין דיסודי ציון וירושלים וכו'. עכ"ל החיד"א.

והנה, כל סיבת הצער על החורבן הוא מחמת ההפסד הרוחני שנגרם לנו על ידי חורבן הבית, שהרי מקום המקדש היה מקום הפצת וריבוי התורה לעולם, וכדברי הגמרא בתענית (טז.) למה נקרא שמו "הר המוריה", הר שיצא ממנו הוראה לישראל. וכתב רש"י: תורה לישראל, "כי מציון תצא תורה" (ישעיה ב') "יורו משפטך ליעקב" (וזאת הברכה ל"ג) ולשכת הגזית שבה עמדו הנביאים המוכיחים לישראל. ע"כ.

וכמו שכתב הגר"א (ליקוט לתיקוני זוהר דף נג. הובא באורות הגר"א שער התורה פ"ח אות ד') וז"ל: וכן הוא בתורה, שעכשיו אין אנו מקבלים שום דבר חדש בתורה כמו בזמן בית המקדש, אלא מה שאנו מוצאים כתוב בספרי הראשונים. ובזמן בית המקדש היו משקים לתורה, וכמו שכתוב על רבי עקיבא (במדב"ר יט, ד) – דברים שלא נתגלו למשה רבינו עליו השלום, ודריש על כל קוץ וקוץ וכו', וזו היא השקאת התורה. משא"כ עתה, מלכה ושריה בגויים אין תורה (איכה ב', ט') ואין לנו אלא ספיחי הראשונים הלואי שנוכל להבין דבריהם וכו'. ע"כ.

וכעין זה כתב הגר"א בריש האידרא רבה וז"ל: ובזמן הבית היו קוצרים דברי תורה בכל יום, וזורעין מחדש. אבל בזמן הזה אין העולם ניזון אלא מספיחים, והשתא נזרע וגדל ונושר מאליו, וחוזר ונזרע כדרך הספיחים, ואינו נקצר אלא על ידי מארי דראזין. ואינהו בשולי כרמא. שאף הקוצרים, אינן מגיעין לתכליתה, אלא זעיר שם בסוף הכרם קוצרין מעט, רוצה לומר שאין מגיעין אל תכלית החכמה, ולומדין בנימטריאות שהוא בסוף הכרם כידוע. וגם אינן מבינין על בוריו להשיג הדבר על אמיתתו. ע"כ.

ומדוקדק מדברי קדשו של הגר"א כי "מארי דראזין" לומדי תורת הסוד, הם הזוכים להשיג את סוד התורה ולחדש בה, ולפיכך מצינו בזה"ק (פרשת שמות דף לה.): "מאן פני האדון ה' – דא רבי שמעון בר יוחאי". כלומר, שרשב"י היה בבחינת בית המקדש גם לאחר החורבן, כי על ידי

תורתו, ניתן להשיג ולגלות כי כלל לא היה חורבן בית המקדש, אלא הכל הוא רק לעיני בשר ודם.

סוד זה נתגלה ביום ל"ג בעומר בו גילה רשב"י את סודות התורה, ועל כך באה השמחה ביום זה, שכלל לא היה חורבן. וזה הטעם שגילוי המשיח יהיה ביום ל"ג בעומר (שיח זקנים ח"ב עמ' רמ"ז בשם הרה"ק הצבי לצדיק מבלוויזב ז"ע).

ג. ל"ג בעומר – הוד שבהוד.

מצינו ביום הכיפורים שנצטווה הכהן הגדול על לקיחת שני שעירים, אחד לה' והשני הנשלח לעזאזל המדברה.

ומחדש לנו הרמב"ם כי כפרתו של השעיר המשתלח, מועיל על עבירות הקלות אף בלא תשובה, כפי שפסק (הלכות תשובה פרק א' הלכה ב') וז"ל: "שעיר המשתלח לפי שהוא כפרה על כל ישראל, כהן גדול מתודה עליו על לשון כל ישראל, שנאמר (אחרי מות מ"ז, כ"א) "והתודה עליו את כל עונות בני ישראל", שעיר המשתלח מכפר על כל עבירות שבתורה הקלות והחמורות, בין שעבר בזדון בין שעבר בשגגה, בין שהודע לו בין שלא הודע לו, הכל מתכפר בשעיר המשתלח, והוא שעשה תשובה, אבל אם לא עשה תשובה אין השעיר מכפר לו אלא על הקלות, ומה הן הקלות ומה הן החמורות, החמורות הן שחייבין עליהם מיתת בית דין או כרת, ושבועת שוא ושקר אע"פ שאין בהן כרת הרי הן מן החמורות, ושאר מצות לא תעשה ומצות עשה שאין בהן כרת הם הקלות".

והנה לא מצאנו עוד כפרה כזאת בלא תשובה, מלבד שיטת רבי (יומא פה:), אולם אין הלכה כמותו. אלא שיום הכיפורים מכפר רק עם התשובה. וצריך להבין מה כוחו הסגולי של השעיר המשתלח שמכפר אף לשאינם שבים?

והאבן עזרא (אחרי מות פרק ט"ז פסוק ח'), כתב שזה סוד: "כי המשתלח איננו קרבן, כי לא ישחט, ואם יכולת להבין הסוד, שהוא אחר מילת עזאזל, תדע סודו וסוד שמו, כי יש לו חברים במקרא. ואני אגלה לך קצת הסוד ברמז בהיותך בן שלשים ושלוש תדענו".

דברי האבן עזרא הם חידות שקשה לפענחם. והרמב"ן שם מסביר: "והנה רמז לך רבי אברהם, שתדע סודו כשתגיע לפסוק ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים". רצונו לומר, שלאחר שלושים ושלוש פסוקים מהפסוק המתחיל לדבר על שני השעירים מופיע הפסוק "ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים". והשעירים הם שדים ועבודה זרה שמקריבים בכל מקום בשדה, ולכן נאסר עלינו להקריב בחוץ מפני חשש ע"ז, אבל השעיר המסמל את "השעירים" הם השדים ועבודה זרה למינה, ומצוותו לשלחו לאבוד ואבריו מתפרקים, כל ענינו לבטל את העבודה זרה ע"י שמשליחים את השעיר לאיבוד, ובוה מבטלים את האמונה הזרה בעבודה זרה.

אולם נראה לתת פירוש חדש לדברי הרב אבן עזרא ובדרך הדרוש.

כלל בדינו דין אשר נמתק ונהפך לחסד, הרי שהוא חסד גדול יותר, כמו למשל לעת ערב – זמן שקיעת החמה, שהוא זמן שלימת הדינים, אולם בשבת קודש שהוא זמן חסד נהפך להיות עת רצון גדול – רעוא דרעוין יותר משאר השבת.

וכתב בספר פרי עץ חיים (שער ספירת העומר פרק ז') שלפי סדר כוונת התיבות של הספירות, בל"ג בעומר מאיר שם "אלהים" שהוא דין, אלא ששלושת האותיות הפנימיות שלו אל"ה נהפכות לאותיות שלפניהם כד"ט ומנינו ל"ג ונעשה שם אכדט"ם שהוא שם של חסד.

ויש לפרש כי שם אכדט"ם הוא ראשי תיבות של הפסוק "כי טובים דודיך מייין" (שיר השירים א', ב'), ויין עניינו גילוי הפנימיות, כמו שמצינו (עירובין סה:) "נכנס יין יצא סוד". כלומר, שם כד"ט ענינו לגלות את החסד המסתתר בתוך הדין.

ומה הטעם, שהחסד מסתתר בתוך הדין?

כי כל סיבת התעוררות הדינים על ישראל, היא מחמת הטאיהם, שהימרו פיו של בורא עולם, אולם כל יהודי בפנימיותו רוצה לעשות רצון יוצרו (ע"י רמב"ם פ"ב מהלכות גירושין ה"ב), לכן הדין הוא רק חיצוני ואילו בתוכו מסתתר החסד.

וזאת כוונת האבן עזרא, שמילת "עזאזל", מורכבת משתי תיבות "עז אזל", כלומר העז – הדין הלך ונסתלק. והיינו, אם תתבונן היטב בפנימיות השעיר, בפנימיות הדין תראה כי הוא חסד ורחמים. וזאת משום, כי ישראל בפנימיותם טהורים וקדושים וכל רצונם לעשות רצון יוצרם.

ולכן מועיל השעיר לכפרה אף ללא תשובה, לפחות על העבירות הקלות, כי נתברר שכל אותן עבירות נעשו ללא רצון אמיתי, ובעל כרחם מחמת גודל יצרם הרע, לכן מגיעה להם כפרה אף ללא תשובה.

ועל כך מוסיף האבן עזרא ואומר: "ואני אגלה לך קצת הסוד ברמז בהיותך בן שלשים ושלש תדענו". היינו, שם כד"ט שהוא בנימטריא ל"ג, המאיר ביום ל"ג בעומר ומגלה לנו כי בכל דין מסתתר חסד ורחמים.

ואור זה של כד"ט מתעורר ביום ל"ג בעומר, מכוחו הגדול של רבי שמעון בר יוחאי, אשר במהותו ידע להכיר כי בכל דין מסתתר חסד ורחמים. כמו שמצינו במסכת שבת (לג:) שלאחר ששהה י"ג שנים במערה ללא בגדים בתוך החול ולמד תורה, נתמלא בשרו בקעים וסדקים. כשראה זאת חמיו רבי פנחס בן יאיר החל לבכות ואמר: "אוי לי שראיתך בכך". השיב לו רבי שמעון: "אשריך שראיתני בכך! שאלמלי לא ראיתני בכך – לא מצאתי בי כך".

כלומר, רבי שמעון בר יוחאי ידע לראות את הצד הטוב בכל שלוש עשרה שנות יסורים של המערה, וכיצד הכל הוא חסד ורחמים מאת בורא עולם. ומחמת כן ביום פטירתו יום ל"ג בעומר, מתעורר שם הקדוש כד"ט, אשר כל מהותו לעורר כי גם הדין – חסד הוא.

מטעם זה זכה רשב"י, שבימיו "כל ימיו אשר חיה אות הקשת לא נהיה", כי יצירת הקשת היא על ידי עירוב וניגוד של שמש וגשם יחדיו, כלומר שמש עניינה חסד כמו שנאמר (מלאכי ג', כ') "שמש צדקה ומרפא", ואילו גשם עניינו גבורה ודין "גבורות גשמים". אולם אצל רשב"י, אשר המתיק את הדין, וגילה כי גם הדין במהותו הוא חסד, לכך בימיו לא היתה תערובת של דין וחסד אלא הכל היה רחמים, ולא נראתה הקשת.

לכן יום ל"ג בעומר חל בספירה של "הוד שבהוד", הוד עניינו הודאה, להודות לה' על החסד שעשה עמנו, אולם "הוד שבהוד" פירושו להודות בצורה עמוקה יותר, גם על הדברים הנסתרים אשר על פניו לא נראים כחסדים, אולם גם הם חסדים ויש להודות עליהם לבורא עולם.

שער מנהגי יום ל"ג בעומר

א. ענין הדלקת המדורה.

בדרך כלל משייכים את הדלקת המדורות בליל ל"ג בעומר לכבוד ההילולא של התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי, אבל אפשר לתת בדרך רמז טעם נוסף להדלקת המדורה בל"ג בעומר ללא קשר אל רבי שמעון בר יוחאי.

דהנה מצינו, מרן בשו"ע (או"ח, סי' תצ"ג, סעי' א') פתח ואמר: "נוהגים שלא לישא אשה בין פסח לעצרת עד ל"ג לעומר, מפני שבאותו זמן מתו תלמידי רבי עקיבא". בסעיף ב' כתב מרן: "נוהגים שלא להסתפר עד ל"ג לעומר שאומרים שאז פסקו מלמות". ע"כ. ונתקשו הפוסקים, מה שייך לשמחה שפסקה המגיפה והרי למעשה מתו כבר כל תלמידי רבי עקיבא שהיו בכלל הגזירה, ומה מקום יש לשמחה על כך?

החיד"א בספרו מראית העין (סימן תצ"ג) כותב שהשמחה בל"ג בעומר אינה על שהופסקה המגיפה, אלא על הצלת התורה שהתחילה בל"ג בעומר. כי אחר פטירת כ"ד אלף תלמידי רבי עקיבא היה העולם שמם, והיתה סכנה שתשכח התורה מישראל, ואז בא רבי עקיבא לרבותינו שבדרום ולימד אותם תורה, והם העמידו את התורה לישראל. נמצא שביום ל"ג בעומר שפסקה פטירת התלמידים, נתקיימה התורה מחדש על ידי רבותינו שבדרום, ולכן מרבים בשמחה ביום זה.

נמצא כי יום ל"ג בעומר מלמד אותנו, שגם אדם שמרגיש שהוא במצב של "העולם שמם", יכול להתחזק ולבנות את עצמו מחדש, וביום הזה להשיג ולראות אור גדול.

ואכן האש היא דבר פלא, שמתוך עצים ושמן קרים ודוממים יוצאת פתאום להבה בעלת כוחות אדירים להאיר, לחמם ולשרוף.

לכך מדליקים ביום ל"ג בעומר מדורה, ללמד, כי גם אדם דומם כמו עץ, ביום גדול ונשגב זה יכול להיחפך ולהיות "אש שלהבת יה" בעבודת ה'.

ב. ענין הקשת

מנהג צדיקי הדורות היה לירות בהץ וקשת ביום זה. וצריך להבין מה הטעם למנהג זה.

ונראה לפרש בהקדם מה שכתב הרמב"ם (פ"ב מהלכות תשובה ה"ב) בענין דרגת התשובה השלימה והאמיתית: "שיעזוב החוטא הטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד ... ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם". ולכאורה איזה אדם יכול להעיד על עצמו כי מתנתק הוא מן החטא ניתוק מוחלט עד שלא ישוב לזה החטא לעולם?

אלא אומר המדרש (שיהש"ר ה, ג) "פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודה של מחט, ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרוניות נכנסות בו". כלומר, שהקב"ה רב הסוד ובעל הרחמים, וכשרואה יהודי מתעורר ומתחיל לחזור בתשובה ולהתחרט על מעשיו, משפיע עליו רוח טהרה ממרום שיוכל להשלים את תשובתו ולהשיג את הדרגה הגבוהה של התשובה השלימה.

אלא שנתקשה המהרש"ם מברעז'אן זי"ע בספרו תכלת מרדכי (פרשת משפטים) שלפי זה יוצא שהאדם לא פעל כלום, כי כל התקרבותו מכה את הערותא דלעילא המשפיע עליו רוח טהרה?

לכך מסביר, שגם זה מרב חסדיו יתברך דאע"פ שגמר התשובה נעשית על ידו יתברך, אך מכיון שתחילת התשובה נעשתה על ידי האדם, מתייחס כל המעשה לאדם, וכאילו הוא עשה את הכל.

ומביא לכך אסמכתא מדברי הנימוקי יוסף (נבא קמא י. מדפי הרי"ף) שהקשה לפי רבי יוחנן הסובר איש משום חיציו (שם כב.), דהיינו אף שהאש הלכה מעצמה ושרפה את הגדיש של החבר, בכל זאת הוא חייב על היוק השריפה כאילו הוא הבעיר את הגדיש בידיו, אם כן כיצד מותר להדליק נרות בערב שבת וממשיכים הנרות לדלוק במשך השבת, הרי הוי ליה כאילו מדליקם הוא עצמו בשבת?

ותירץ הנמוקי"י זי"ל: כי נעיין במילתא לא קשיא לן שהרי חיובו משום חיציו כזרק החץ שבשעה שיצא החץ מתחת ידו באותה שעה נעשה הכל, ולא חשבינן ליה מעשה דמכאן ולהבא, דאי חשבינן ליה הו"ל למיפטריה דאנום הוא שאין בידו להחזירה וכו', וכן הדין לענין שבת דכי אתחיל מערב שבת אתחיל וכמאן דאגמריה בידיים בההוא עידנא דלית ביה איסור. עכ"ד.

ומתבאר, כי כל המשך המעשה גם מה שנעשה אחר כך מאליו, מתייחס אל רגע ההתחלה, ואם לענין חיוב אש אמרו כן, כל שכן לגבי מידה טובה, שכל התוצאה וההמשך גם מה שלא עשה האדם עצמו מתייחס כאילו האדם עצמו עשה זאת. עכת"ד המהרש"ם מברעז'אן.

ועל פי דרכו יש לומר, שכן מצינו לגבי כוחו הגדול של רשב"י בענין התשובה, כמו שכתב הרה"ק ר' צדוק הכהן מלובלין בספרו צדקת הצדיק (אות קכ"ז), וז"ל: והנה בעל תשובה איתא בזוהר (פרשת חיי שרה דף קכ"ט סוע"א), דבשעתא חדא ברגעא חדא זוכה לכל המדרגות. ושמעתי בשם הרבי בונים ז"ל, כי דבר זה מיגיעת ר' שמעון בר יוחאי עליו השלום. עכ"ל. ומבואר על גודל כוחה של התשובה הבאה לאדם ע"י כוחו של רשב"י. ושמא מתמת כן לא יחשב מעשה של האדם עצמו, כיון שהכל נעשה על ידי כוחו הגדול של התנא רשב"י, לכך נהגו ביום ל"ג בעומר לירות בחץ וקשת, כדי לרמוז לדברי הנימוק"י המבאר את החיוב במזיק על ידי יריית חץ, שהכל הולך אחר תחילת המעשה, ואף כאן בענין התשובה הכל הולך אחר תחילת המעשה הנעשית על ידי האדם עצמו.

שער הרמז – רמזים בפיוט הקדוש
"בר יוחאי"

א. "בר יוחאי עצי שטים עומדים..."

"שטים" בגימטריא שט"ן, "עצי" מלשון עצה, שבכוחו הגדול של רבי שמעון בר יוחאי, להעמיד את השטן לבל תתקיים עצתו ומחשבתו. וכמו שאמר (סוכה מה): "יכול אני לפטור כל את העולם כולו מן הדין".

ב. "נאזרת בגבורה ובמלחמת אש דת השערה, וחרב הוצאת מתערה שלפת נגד צורריך".

בספה"ק מגלה עמוקות (פרשת לך לך) כתב על הפסוק שנאמר בכרית בין הבתרים (לך לך ט"ו, י'): "ויקה לו את כל אלה ויבחר אותם בתוך".

כי ישנם שבעים שרי מעלה של אומות העולם אשר מתחלקים לשניים, ל"ה שרי מעלה הם משמאל של הקדושה ושרו של ע"ש הוא סמא"ל ממונה ועומד עליהם, ול"ה שרי מעלה מימין של הקדושה ושרו של ישמעאל שהוא רה"ב ממונה ועומד עליהם.

נמצא כי שבעים שרי מעלה הם אל"ה מול אל"ה, כלומר ל"ה משמאל עם א' העומד עליהם, וישראל עומדים בתווך ומפרידים בניהם, וזהו שנאמר "ויקה לו את כל אלה" – ב' פעמים אל"ה של השבעים אומות, "ויבחר אותם בתוך" שביתר אותם לשני חלקים והכניס את ישראל בתווך בין שניהם.

וזהו רמז הפסוק (תהילים כ', כ"ח): "אלה ברכב ואלה בסוסים" היינו אל"ה מול אל"ה שהם שבעים אומות, "ואנחנו בשם ה' אלקינו נזכיר".

ומסביר המגלה עמוקות, שמטעם זה קליפת ישמעאל יום אידם הוא בערב שבת מימין הקודש, וקליפת עשו יום אידם הוא יום א' היינו משמאל הקודש, וישראל בתוך, להם ניתן למורשה יום השבת קודש.

על פי דבריו כתב הבני יששכר (מאמרי שבתות מאמר א' סימן י'), שהשבת קודש אשר עומדת בתווך בין ישמעאל ועשו בכוחה לבטל את קליפת ישמעאל ועשו.

ומביא לזה רמז, שקליפת עשו נקראת "עורב" (עיין בספר קרניים בתחילתו) וקליפת ישמעאל נקראת "זרזיר", כדאיתא בבבא קמא (צב:), כשעשו לקח אשה מבנות ישמעאל, "לא להנם הלך הזרזיר אצל העורב". וכשמשמרין ישראל את השבת הם מבטלין את הב' קליפות עורב זרזיר אשר הם ראשים לכל האומות, על כן תמצא שב"ת בקדושה בגימ' זרזיר עור"ב. עכ"ד.

על פי דבריו יש לומר שזהו גם עניינה של מצות מילה, כי מקום המילה נמצא באמצע הגוף בין צד ימין לצד שמאל, כי גם המילה בכוחה להבדיל בין ל"ה שרי אומות של עשו לל"ה שרי אומות של ישמעאל.

ולכן שירת הזרזיר הא "נודע בגוים זרעם וכו' כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה'" (ישעיה ס"א, ט'), כי בביטול קליפת הזרזיר על ידי מצות מילה זוכים ל"זרע ברך ה'".

והנה "שמעון בר יוחאי" ג"כ בנימטריא "עורב זרזיר" עם הכולל – כי גם רבי שמעון בר יוחאי בכח קדושתו לבטל את קליפת עשו וישמעאל.

על פי זה יתבאר מאמר הפיוט: "נאזרת בגבורה ובמלחמת אש דת השערה, וחרב הוצאת מתערה שלפת נגד צורריך".

ולבאורה הרי המאמר סותר את עצמו, במה נלחם רבי שמעון נגד אויביו, כי בתחילה אומר "אש דת השערה" היינו באש ומיד לאחר מכן אומר "וחרב הוצאת מתערה" – הרי שנלחם בחרב ולא באש?

ולפי דברינו יתבאר, שרבי שמעון בר יוחאי בכוחו לבטל הן את שרו של ישמעאל העומד בצד ימין דקדושה והן את שרו של עשו העומד בצד שמאל דקדושה, ויש לומר כי "במלחמת אש דת השערה" הכוונה כנגד ישמעאל שעומד בצד ימין, כמו שנאמר (וזאת הברכה ל"ג, ב') "מימינו אש דת למו", אבל כנגד עשו אשר עליו נאמר "ועל חרבך תחיה" יש להילחם עם חרב דוקא, ועל כך נאמר "וחרב הוצאת מתערה".